

20-24 jarigen in tweede lockdown vaker naar de huisarts met depressieve gevoelens en angst

Tessa Jansen, Eva Bolt, Mariëtte Hooiveld,
Janneke Hendriksen, Joke Korevaar

De maatregelen om de coronaverspreiding te remmen hebben grote invloed op het leven van jongeren, op sociaal vlak, onderwijs en sport. Vanuit de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) en de Jeugdzorg (JZ) worden zorgen geuit over aan de ene kant een toename van psychosociale zorgbehoefte en aan de andere kant een daling in het aantal verwijzingen. In deze factsheet laten wij zien wat de impact is van de coronapandemie en de beperkende maatregelen op de zorgvraag in de huisartsenpraktijk van jongeren tussen de 15 en 24 jaar voor psychische klachten. Wij laten zien dat de zorgvraag verschilde tussen drie periodes in de pandemie in vergelijking met twee jaren eerder.

- Tijdens de eerste lockdown was er een daling in de zorgvraag te zien.
- Tijdens de periode van versoepelingen van de coronamaatregelen herstelde de zorgvraag naar het niveau van de twee jaren ervoor.
- Tijdens de tweede lockdown was er een stijging in de zorgvraag te zien voor depressieve klachten, angststoornissen en psychische problemen in totaal in de leeftijdsgroep 20 tot en met 24 jarigen.

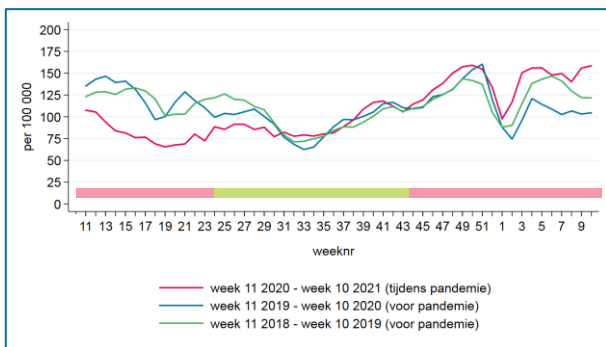
Het Nivel ontvangt van circa 390 huisartsenpraktijken wekelijks gegevens over de geleverde zorg. Daardoor is het mogelijk om veranderingen in zorgvraag te monitoren ten tijde van de COVID-19 pandemie in vergelijking met voorgaande jaren. In deze factsheet bekijken we hoeveel jongeren contact hadden met de huisartsenpraktijk voor een aantal psychische klachten, op basis van ICPC-codes die bij deze contacten zijn vastgelegd in het elektronisch patiëntendossier: depressieve gevoelens (ICPC-code P03), depressie (P76), angstklachten (P01) en angststoornissen (P74). Ook hebben we gekeken naar overspannenheid (surmenage, P78) en naar psychische klachten in totaal. Daarbij vergelijken we het 'coronajaar', lopend van half maart (week 11) in 2020 tot en met begin maart (week 10) in 2021, met de zelfde periodes in de twee jaren ervoor. Ook onderscheiden we drie periodes waarin beperkende maatregelen werden ingezet of juist werden versoepeld: de eerste lockdown van half maart 2020 tot begin juni 2020, een periode van versoepelingen tussen begin juni en half oktober en de tweede lockdown vanaf half oktober tot het einde van de meetperiode half maart 2021 (RIVM, 2021).

Aanleiding

Tijdens de tweede lockdown kwamen er steeds meer berichten in de media dat het niet goed gaat met jongeren. Vanuit de (jeugd) GGZ en scholen was te horen dat een toenemend aantal jongeren psychische klachten kreeg, samenhangend met de beperkende maatregelen om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan (IGJ, 2021a, b; van Laar, 2021; Paauw, 2021). In deze factsheet bekijken wij of jongeren zich ook vaker dan voorheen bij de huisarts meldden met psychische klachten. Hiervoor hebben wij gekeken naar een aantal veel voorkomende psychische klachten en aandoeningen in de leeftijdsgroep van schoolgaande jongeren van 15 tot en met 19 jarigen en van jongvolwassenen in de leeftijdsgroep 20 tot en met 24 jaar.

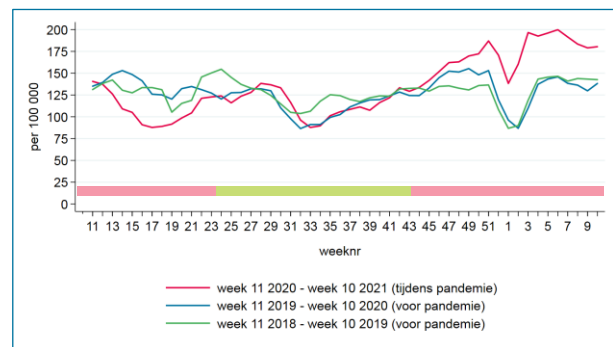
Meer contacten voor depressieve gevoelens tijdens de tweede lockdown, hele jaar minder consulten voor depressie

Tijdens de tweede lockdown is te zien dat jongeren zich vaker met depressieve gevoelens hebben gemeld bij de huisartsenpraktijk in vergelijking met dezelfde periode in voorgaande jaren (P03, figuur 1 en 2). Voor 15-19 jarigen lag het gemiddeld aantal patiënten met een huisartscontact in die periode op 147 per week (per 100.000 inwoners in dezelfde leeftijdsgroep), vergeleken met gemiddeld 121 wekelijkse contacten in de twee voorgaande jaren (statistisch significant, P-waarde: $p < 0,001$). Voor 20-24 jarigen was dit verschil nog duidelijker met gemiddeld 178 wekelijkse contacten in de tweede lockdown, vergeleken met gemiddeld 118 contacten in dezelfde periode in de twee jaren ervoor ($p < 0,001$). Tijdens de eerste lockdown lag het gemiddeld aantal contacten voor zowel 15-19 jarigen en 20-24 jarigen juist lager dan in de voorgaande jaren ($p < 0,001$). In de periode dat er versoepelingen van de maatregelen waren, was het gemiddeld aantal patiënten met depressieve gevoelens bij de huisarts vrijwel gelijk aan voorgaande jaren (p 0,58 voor 15-19 jarigen, p 0,68 voor 20-24 jarigen).

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

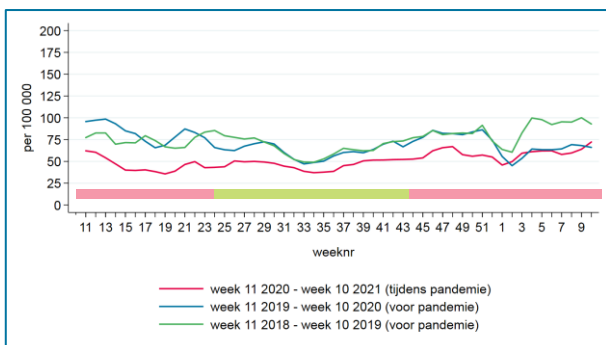
Figuur 1. 15-19 jarigen met down/depressief gevoel (P03), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

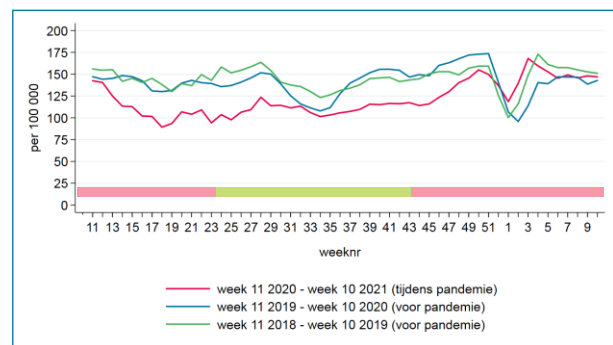
Figuur 2. 20-24 jarigen met down/depressief gevoel (P03), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Gedurende het hele coronajaar hebben minder jongeren contact gehad met de huisartsenpraktijk vanwege een depressie (P76, figuur 3 en 4). Het aantal jongeren dat gemiddeld in een week contact had met de huisartsenpraktijk was voor alle jaren in de grafiek vrij stabiel. Voor beide leeftijdsgroepen lag het gemiddeld aantal contacten vanwege een depressie echter duidelijk lager in het 'coronajaar' vergeleken met de twee voorgaande jaren (statistisch significant, $p < 0,001$). De uitzondering waren de 20-24 jarigen, die tijdens de tweede lockdown vrijwel even vaak bij de huisarts kwamen vanwege een depressie dan in voorgaande jaren (p 0,68).

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 3. 15-19 jarigen met een depressie (P76), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

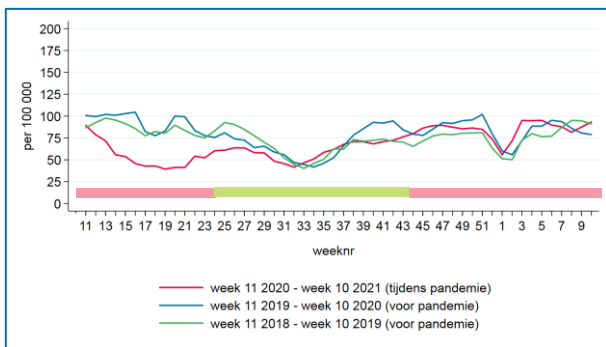

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 4. 20-24 jarigen met een depressie (P76), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

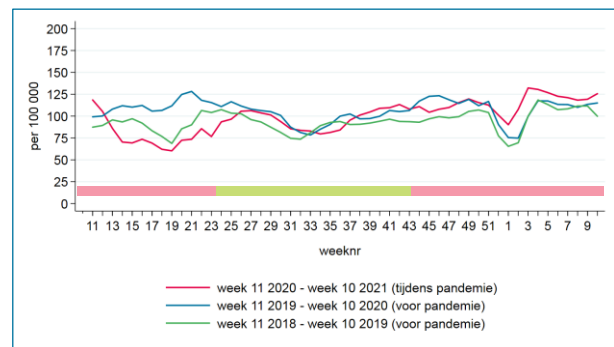
Angstklachten terug op niveau voorgaande jaren na daling eerste lockdown, meer contacten voor angststoornis en psychische problemen in totaal voor 20-24 jarigen in de tweede lockdown

Ook voor angstklachten (P01, figuur 5 en 6) en angststoornissen (P74, figuur 7 en 8) was in de eerste periode van de pandemie een sterke daling te zien ($p < 0,001$ voor beide leeftijdsgroepen en zowel angstklachten als angststoornis). In de periode van de versoepelingen herstelde het aantal patiënten met een contact met de huisartsenpraktijk tot vergelijkbare aantallen als de voorgaande jaren. Tijdens de tweede lockdown bleef de trend voor angstklachten vergelijkbaar met voorgaande jaren, voor angststoornis was er tijdens de tweede lockdown een stijging te zien voor 20-24 jarigen. Het gemiddeld aantal wekelijkse contacten voor een angststoornis was in die periode 184 per 100.000 inwoners binnen dezelfde leeftijdsgroep, vergeleken met 151 contacten in de twee jaar ervoor ($p < 0,001$).

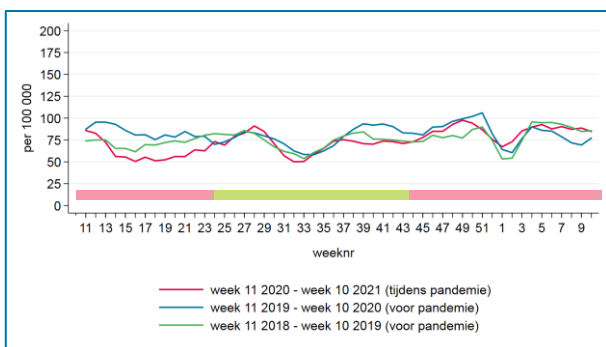
Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 5. 15-19 jarigen met angstig/gespannen gevoel (P01), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

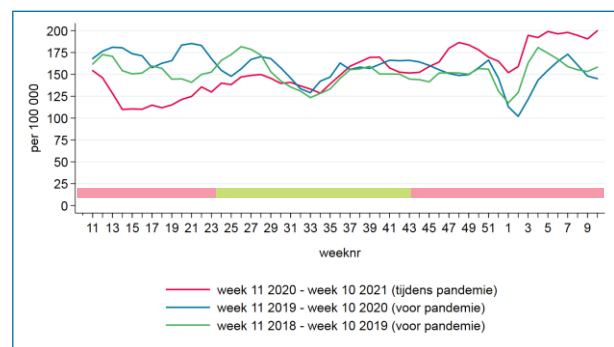
Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 6. 20-24 jarigen met angstig/gespannen gevoel (P01), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 7. 15-19 jarigen met angststoornis/toestand (P74), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

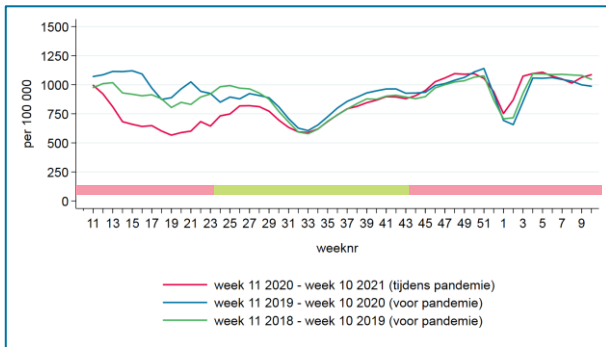
Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 8. 20-24 jarigen met angststoornis/toestand (P74), 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Voor overspannenheid (P78) was het aantal patiënten in het hele pandemiejaar wat lager dan voorgaande jaren (niet in figuur gerapporteerd). Aan het eind van 2020 was het niveau van circa 30 contacten per 100.000 inwoners voor jongeren van 15 – 24 jaar vrijwel gelijk vergeleken met voorgaande jaren.

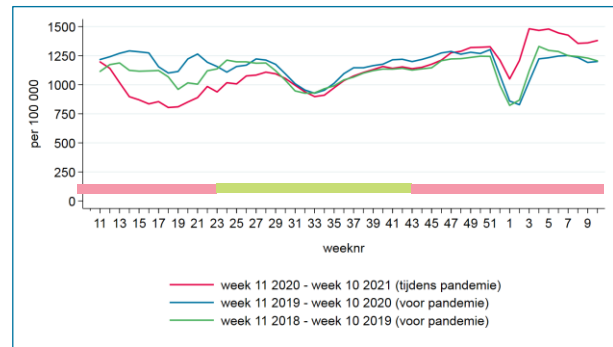
Als we keken naar het aantal jongeren met contact voor één of meerdere psychische klachten/aandoeningen in het algemeen, was een vergelijkbaar patroon te zien met

angst en depressie. Tijdens de eerste lockdown was er een duidelijke dip, met herstel in de periode van versoepelingen. Voor 15-19 jarigen blijft de lijn tijdens de tweede lockdown vergelijkbaar met voorgaande jaren (figuur 9), voor 20-24 jarigen is te zien dat het aantal wekelijkse contacten voor een psychisch probleem duidelijk hoger ligt tijdens de tweede lockdown (figuur 10). Tijdens de tweede lockdown waren dat gemiddeld 1.342 wekelijkse contacten per 100.000 inwoners van 20-24 jaar, vergeleken met een gemiddelde van 1.183 contacten per week in de twee jaren ervoor (p 0.003).

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 9. 15-19 jarigen met psychische problemen in totaal, 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Eerste lockdown Versoepelingen Tweede lockdown

Figuur 10. 20-24 jarigen met psychische problemen in totaal, 3-weeks voortschrijdend gemiddelde per 100.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep.

Beschouwing

De coronapandemie leidde tot grote veranderingen in de zorgvraag in de huisartsenpraktijk (Heins et al., 2020). Tijdens de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 daalde het aantal contacten met de huisartsenpraktijk en ook het aantal verwijzingen naar de GGZ nam af (Heins et al., 2020; NZa, 2020). Hoewel de zorgvraag daarna weer enigszins op peil kwam, daalde het aantal verwijzingen opnieuw tijdens de tweede lockdown vanaf november 2020 (Heins et al, 2020). De plotselinge daling tijdens de eerste lockdown is te verklaren door de oproep om de huisarts alleen voor dringende klachten te bezoeken. Bij versoepeling van de maatregelen werd specifiek opgeroepen om de huisarts niet te blijven mijden.

Het gemiddeld aantal huisartscontacten per week voor veelvoorkomende psychische klachten bij jongeren lag tijdens de eerste lockdown significant lager dan in voorgaande jaren. Dat patroon was voor depressie en angst, voor alle psychische problemen in totaal en voor beide onderzochte leeftijdsgroepen van 15-19 jarigen en 20-24 jarigen vergelijkbaar. Tijdens de periode van versoepeling van de maatregelen om de pandemie in te dammen, herstelde het aantal contacten voor alle groepen naar een vergelijkbaar niveau met voorgaande jaren. In de tweede lockdown zijn er echter verschillen te zien, zowel tussen de leeftijdsgroepen als voor psychische klachten in totaal. Vooral de groep 20-24 jarigen leek psychisch te lijden onder de tweede lockdown, wat zich uitte in significant hogere weekgemiddelden van jongeren die zich bij de huisartsenpraktijk meldden met depressieve gevoelens, angststoornissen en psychische problemen in totaal.

De cijfers die wij hebben berekend zijn gebaseerd op een steekproef van gemiddeld 390 huisartsenpraktijken. In de jaren 2018 en 2019 was het aantal praktijken wat hoger dan tijdens de pandemie, toen het aantal praktijken dat wekelijks data aanleverde wat af nam. Het aantal patiënten met een contact is berekend over de populatie van ingeschreven patiënten en de patronen zijn vrij consistent. Wij gaan er daarom vanuit dat de resultaten vrijwel niet zijn beïnvloed door de steekproef van praktijken.

Dat het psychische welbevinden van jongeren te lijden heeft onder de maatregelen om de verspreiding van COVID-19 te beperken is evident (van Laar, 2021). Sociale beperkingen hebben grote invloed op gevoelens van uitsluiting en eenzaamheid (Loades et al, 2020). Dat we dit vooral terug zien in de groep 20-24 jarigen tijdens de tweede lockdown valt te beredeneren uit de uitzichtloosheid van de maatregelen die nog sterker dan de groep van 15-19 jarigen de iets oudere groep treft (RIVM, 2021). Deze jongvolwassenen studeren grotendeels online of werken helemaal thuis, zijn hun inkomsten mogelijk kwijt door verlies van hun (bij)baan en wonen vaak zelfstandig (Kraaij-Dirkzwager et al., 2021). De iets jongere groep woont vaker nog thuis en ervaart op die manier wellicht meer steun van familieleden. Dat er meer jongvolwassenen met angstklachten in de huisartsenpraktijk zijn gezien is mogelijk het gevolg van (nog) verder oplopende wachtlijsten in de (jeugd-)GGZ (IGJ, 2021), waardoor een stuwmeer bij de huisarts ontstaat. De aandacht in de media voor het psychisch welbevinden van jongeren zou mogelijk bijgedragen kunnen hebben aan een groter bewustzijn van psychische klachten in deze groep. Wellicht heeft dat drempelverlagend gewerkt om contact op te nemen met de huisarts en bijgedragen aan de toegenomen zorgvraag voor de onderzochte psychische problemen.

Op basis van deze cijfers is een klein deel van de psychische problematiek bij jongeren in beeld gebracht. Cijfers uit de jeugdzorg en jeugdpsychiatrie zijn beperkt beschikbaar (Friele et al., 2019), al is bekend dat de wachtlijsten oplopen en de coronacrisis de al bestaande problemen versterkt (IGJ, 2021). Idealiter zouden cijfers uit de huisartsenpraktijk in samenhang met de jeugdpsychiatrie en volwassenen GGZ moeten worden bestudeerd. Wij laten met deze cijfers zien dat het belangrijk is om psychische klachten bij jongeren te monitoren en dat ook te blijven doen om ook de langetermijneffecten van de pandemie en de beperkende maatregelen in beeld te krijgen.

Het onderzoek

De cijfers zijn berekend op basis van een steekproef van gemiddeld 390 huisartsenpraktijken die representatief zijn voor de Nederlandse huisartsenpraktijken en verspreid zijn door heel Nederland. Wekelijks krijgt het Nivel van deze praktijken geanonimiseerde gegevens uit de elektronische medische dossiers. Voor het realiseren van de doelstelling van Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn stelt het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) jaarlijks een subsidie beschikbaar; deze subsidie is onderdeel van de instellingssubsidie van het Nivel.

Huisartsen registreren de gezondheidsklachten waarmee patiënten contact hebben met de huisartsenpraktijk en de diagnoses die zij stellen aan de hand van ICPC-codes. Het voorkomen van contacten in de huisartsenpraktijk voor deze klachten en diagnoses zijn berekend per 100.000 inwoners van Nederland.

Deze studie is goedgekeurd volgens de governance code van Nivel Zorgregistraties, onder nummer NZR-00320.045.

Onderzoeksaanpak

Voor het berekenen van het vóórkomen van psychische klachten in de leeftijdsgroep 15 tot en met 24 jarigen hebben wij het aantal patiënten dat in een week contact had met de huisarts voor de volgende ICPC-codes geselecteerd: P01 (angstig/gespannen/nerveus gevoel), P02 (crisis, voorbijgaande stressreactie), P03 (down/depressief gevoel), P74 (angststoornis/angsttoestand), P76 (depressie), P78 (surmenage, overspannenheidsklachten) en psychische problemen in totaal. Patiënten zijn per week één keer geteld voor dezelfde ICPC-code. Het aantal patiënten met deze klachten hebben wij berekend per 100.000 personen die ingeschreven waren in de huisartsenpraktijk in de leeftijdsgroep 15 – 19 jarigen en 20 – 24 jarigen.

Wij hebben een volledig jaar tijdens de coronapandemie vergeleken met twee voorgaande jaren. Het ‘coronajaar’ liep vanaf de eerste lockdown in week 11 in 2020 tot en met week 10 in 2021. De jaren voorafgaand aan de coronapandemie zijn voor de vergelijkbaarheid op dezelfde manier begrensd: week 11 2018 – week 10 2019 en week

11 2019 – week 10 2020. Om grote schommelingen tussen weken te voorkomen, bijvoorbeeld doordat er in sommige weken bijzondere omstandigheden waren, zoals een feestdag, is een 3-weeks voortschrijdend gemiddelde berekend. Om vast te stellen of verschillen statistisch significant zijn, zijn weekgemiddelden van het aantal patiënten per ICPC-code per 100.000 inwoners berekend per tijdvak in het pandemiejaar. Deze tijdvakken vielen samen met de eerste lockdown, de periode van versoepelingen van de maatregelen tussen de eerste en tweede lockdown en de tweede lockdown (week 11 – week 24 voor de eerste lockdown, week 25 – week 43 voor de periode van versoepelingen, week 44 – week 10 voor de tweede lockdown). Deze gemiddelden per tijdvak per ICPC-code zijn voor het pandemiejaar vergeleken met gemiddelden in dezelfde periodes in de twee voorgaande jaren tezamen met behulp van t-toetsen voor twee steekproeven. De analyses zijn uitgevoerd in Stata 15.1.

Meer weten over ons onderzoek?

U vindt deze publicatie en alle andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties.

Meer informatie over ons corona-onderzoek vindt u op: <https://www.nivel.nl/nl/corona-actueel>

Meer informatie over surveillance vindt u op: <https://www.nivel.nl/surveillance>

Meer informatie over Nivel Zorgregistraties eerste lijn vindt u op: <https://www.nivel.nl/nl/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn> of e-mail naar zorgregistraties@nivel.nl.

Contact

Dr. Tessa Jansen, onderzoeker Huisartsgeneeskundige Zorg, [E] t.jansen@nivel.nl

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: T. Jansen, E. Bolt, J. Hendriksen, M. Hooiveld, J. Korevaar. 20-24 jarigen in tweede lockdown vaker naar de huisarts met depressieve gevoelens en angst. Utrecht: Nivel, 2021.

Bronnen

Friele, R.D., Hageraats, R., Fermin, A., Bouwman, R., Zwaan, J. van der. De jeugd-GGZ na de Jeugdwet: een onderzoek naar knelpunten en kansen. Utrecht: Nivel, Nederlands Jeugdinstituut, 2019.

Heins, M., Hek, K., Hooiveld, M., Hendriksen, J. & Korevaar, J. (2020). Impact coronapandemie op zorgvraag bij huisartsen. Utrecht: Nivel.

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) (2021a). Onvoldoende tijdige en juiste hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen.

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) (2021b). Beeld IGJ na contacten met GGZ-instellingen. Utrecht: IGJ.

Kraaij-Dirkzwager, M.M., Tromp, M.U.Y. & van der Torn, P. (2021). COVID-19: over welke mensen maken we ons extra zorgen? Tijdschrift Gezondheidswetenschappen, 99: 24-29.

Loades, M.E., Chatburn, E., Hlgson-Sweeney, N. et al (2020). Rapid systematic review: The impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. Vol 59-11, pp 1218-39.

Nederlandse Zorgautoriteit (NZA) (2020). Gevolgen van de coronacrisis voor verwijzingen naar de geestelijke gezondheidszorg. Utrecht: NZa.

Paauw, S. (2021, 7 januari). Interview huisarts Peter Vonk: Ik zie steeds meer studenten die het niet meer trekken. Medisch Contact. https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/vandaag-op-de-werkvloer-1/werkvloer/ik-zie-steeds-meer-studenten-die-het-niet-meer-trekken.htm?mailkey=&utm_source=mc_nieuwsbrief&utm_medium=email.

RIVM (2021, 9 april). Tijdlijn van maatregelen voor bestrijding COVID-19. <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/tijdlijn-maatregelen-covid>.

Van Laar, J. (2021, 26 januari). Welzijn jongeren afgelopen halfjaar met 40 procent gedaald. https://amazingerasmusmc.nl/actueel/welzijn-jongeren-afgelopen-halfjaar-met-40-procent-gedaald/?utm_campaign=Geestelijke+Gezondheid&utm_content=03-02-2021&utm_source=nieuwsbrief&utm_medium=email